

**УНІВЕРСИТЕТ
ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ
В ПЕРЕЯСЛАВІ**

**ВІТЧИЗНЯНА НАУКА НА ЗЛАМІ ЕПОХ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

**Матеріали Всеукраїнської науково-практичної
інтернет-конференції
(18 квітня 2024 року)**

№97

Переяслав – 2024

УНІВЕРСИТЕТ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ
В ПЕРЕЯСЛАВІ

Рада молодих учених університету

Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції
**«ВІТЧИЗНЯНА НАУКА НА ЗЛАМІ ЕПОХ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»**

18 квітня 2024 року

Вип. 97

Збірник наукових праць

Переяслав – 2024

УДК 001(477)«19/20»

ББК 72(4Укр)63

В 54

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»: Зб. наук. праць. Переяслав, 2024. Вип. 97. 168 с.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Коцур В. П. – доктор історичних наук, професор, академік НАПН України

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Воловик Л. М. – кандидат географічних наук, доцент

Євтушенко Н. М. – кандидат економічних наук, доцент

Кикоть С. М. – кандидат історичних наук (відповідальний секретар)

Носаченко В. М. – кандидат педагогічних наук, доцент

Руденко О. В. – кандидат психологічних наук, доцент

Склярєнко О. Б. – кандидат філологічних наук, доцент

Солопко І. О. – кандидат фізико-математичних наук, доцент

Юхименко Н. Ф. – кандидат філософських наук, доцент

Збірник матеріалів конференції вміщує результати наукових досліджень наукових співробітників, викладачів вищих навчальних закладів, докторантів, аспірантів, студентів з актуальних проблем гуманітарних, природничих і технічних наук.

Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, достовірність фактів і посилань несуть автори публікацій.

©Рада молодих учених університету

©Університет Григорія Сковороди

в Переяславі

**СТАН ПРАКТИКИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ
З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ
В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНИХ ЦЕНТРІВ**

У статті подано стислу характеристику етапів дослідження, які включають діагностичний етап з використанням психолінгвістичних та логопедичних методів. Це дозволяє здійснити комплексну оцінку мовленнєвих здібностей дітей з інтелектуальними порушеннями та з'ясувати специфіку їх мовленнєвих потреб і проблем в умовах в інклюзивно-ресурсних центрах. Це дослідження важливе для вдосконалення педагогічної практики та підвищення якості життя дітей з інтелектуальними порушеннями молодшого шкільного віку.

Ключові слова: *молодший шкільний вік, інтелектуальні порушення, інклюзивно-ресурсні центри, розвиток мовлення, аналіз, методи.*

The article provides a brief description of the stages of the study, which include the diagnostic stage using psycholinguistic and speech therapy methods. This makes it possible to carry out a comprehensive assessment of the speech abilities of children with intellectual disabilities and to find out the specifics of their speech needs and problems in the conditions of inclusive resource centers. This study is important for improving pedagogical practice and improving the quality of life of children with intellectual disabilities of primary school age.

Key words: *primary school age, intellectual disabilities, inclusive resource centers, speech development, analysis, methods.*

Розвиток мовлення у дітей з інтелектуальними порушеннями є складним та важливим процесом, який потребує індивідуального підходу та спеціальних методів. Мовленнєві розлади у дітей з інтелектуальними порушеннями, можуть бути дуже складними як у патогенезі (механізмах виникнення), так і в симптоматиці (проявах). Вони можуть бути спричинені різними факторами, такими як недорозвинення пізнавальної діяльності та інші причини, наприклад, проблеми зі слухом, порушення артикуляційної моторики, аномалії в будові артикуляційного апарату та інші [6, с. 39].

Порушення мовленнєвої діяльності в дітей із порушеннями інтелектуального розвитку мають системний характер, оскільки вони виявляються у недорозвиненні мовлення як цілісної функціональної системи. При цьому порушеннях інтелекту порушуються всі її компоненти: фонетико-фонематичний, лексико-семантичний, логіко-граматичний. Характерні порушення як імпресивного, так і експресивного, як усного, так і писемного мовлення [1, с. 35-48].

Визначені труднощі в засвоєнні синтаксичних норм включають у себе уміння вживати словосполучення, оволодіння простими та складними реченнями. Одночасно спостерігаються порушення як змісту, так і мовного оформлення діалогічних та монологічних форм мовлення. Процес формування мовлення дітьми з порушеннями інтелектуального розвитку молодшого шкільного віку характеризується порушенням як глибинного, так і поверхневого синтаксування [1, с. 35-48].

Пошук педагогічних шляхів формування та корекції мовленнєвої діяльності дітей із порушеннями інтелектуального розвитку обумовив необхідність вивчення особливостей їх мовленнєвого розвитку [1, с. 35-48].

Умови інклюзивно-ресурсних центрів надають можливості для створення сприятливого середовища для розвитку мовлення цих дітей. Методи дослідження розвитку мовлення дітей

з інтелектуальними порушеннями молодшого шкільного віку в інклюзивно-ресурсних центрах має на меті глибшого розуміння їхніх потреб та можливостей у цьому аспекті.

Дослідження проводилося на базі Циблівського інклюзивно-ресурсного центру. В експерименті брали участь 10 дітей віком 8-9 років (шість хлопчиків і чотири дівчинки).

На початковому етапі експерименту були використані такі методи як:

1. Аналіз документації: вивчення інформації з індивідуальних карток дитини, які можуть містити дані про мовленнєвий розвиток дитини, попередні досягнення та особливості. Психолого-педагогічні характеристики: аналіз психолого-педагогічних характеристик, які містять описи поведінки та взаємодії з оточуючим середовищем, може дати уявлення про мовленнєві здібності та потреби дитини. Медичні довідки: огляд медичних довідок для отримання інформації про будь-які медичні стані, які можуть впливати на розвиток мовлення.

2. Наступний етап – спостереження. Спостереження за мовленнєвою діяльністю дитини в різних ситуаціях, таких як взаємодія з ровесниками, участь у навчальних заняттях тощо. Цей етап дає цінну інформацію про їхні комунікативні навички та потреби. Спостереження виявило, що такі діти небагатослівні, неохоче йдуть на контакт, зміст їхніх повідомлень має поверхневий характер і часто неадекватний ситуації спілкування. Молодші школярі не вміють користуватися невербальними засобами спілкування, налагоджувати міжособистісні стосунки, майже не ставлять стимулюючих запитань. Словниковий запас їхній збіднений, зазвичай у його складі лише ті поняття та уявлення, з якими дитина частіше стикається в побуті та школі. У більшості дітей молодшого шкільного віку з порушенням інтелектуального розвитку зафіксовано труднощі із вживанням прикметників, неправильне вживання чоловічого і жіночого роду і так само неправильне вживання відмінкових форм іменників.

3. Бесіда: з'ясування мовленнєві можливості рівня володіння мовленням та інших аспектів комунікативної діяльності. Під час практичного спілкування переважна більшість дітей (60%) у перші хвилини зацікавились іграшками, які їм пропонувались. Проте вони мовчазні, їхня діяльність одноманітна, сюжетність гри не відслідковується. Бесіда учнів не цікавила. 10% досліджуваних проявили певну активність стосовно книг (пізнавальне спілкування). 20% учнів виявили зацікавленість у спілкуванні з педагогом (особистісне спілкування), проте ця активність складалась із одноманітних мовленнєвих конструкцій, відповідей на запитання ствердним або заперечним словом, відзначалась однотипністю мовленнєвих конструкцій. Мотивація до спілкування у школярів швидко згасала і вони не могли знайти нової теми.

4. Діагностичні завдання, за допомогою яких було оцінено різні аспекти мовлення, такі як лексика, граматики, фонологія тощо.

Результати дослідження стану звуковимови у дітей молодшого шкільного віку з інтелектуальними порушеннями експериментальної групи виявили наступне. У всіх дітей, які брали участь у дослідженні, були виявлені порушення вимовної сторони мовлення, які частіше проявлялися у наступному:

Заміна звуків за фонетичною схожістю. Наприклад: дзвінкі приголосні замінюються глухими, як у випадку слова "гора", яке вимовляється як "кора", або слова "дуб", яке вимовляється як "туб".

Заміна звуків за типом артикуляції: ж - ш, з - с, д - т, г - к. Наприклад: слово "жаба" вимовляється як "шаба", "зима" - як "сима", "дорога" - як "горока", "гранат" - як "кранат".

Заміна звуків групи свистячих - шиплячих, сонор: с - ш, з - ж, р - л, ц - ч, щ - ч. Наприклад: слово "шість" вимовляється як "шишт", "зима" - як "жима", "рука" - як "лука", "цеп" - як "чеп", "щука" - як "чука".

Під час дослідження виявлено, що фонематичний аналіз і синтез у школярів з інтелектуальною недостатністю викликає великі труднощі. Особливою складністю виявляється розчленування складу на складові його звуку для визначення першого звуку у слові. Діти нерідко називають не окремий звук, а весь склад, що містить цей звук.

Наприклад, при завданні назвати перший звук у слові «сумка», діти називають не звук [с], а склад [су], оскільки приголосний і голосний утворюють звукову одиницю, яку вони вимовляють одним артикуляційним актом.

Найбільші труднощі виникали під час фонематичного аналізу при виконанні завдань, пов'язаних з визначенням кількості звуків у двоскладових словах (наприклад, «рама», «каша»), а також у словах з п'ятьма звуками (наприклад, «кішка», «білка»). Ні одна дитина не могла визначити останній звук у слові.

Для виявлення особливостей словника дітей з порушенням інтелекту була використана методика "Вивчення словника дітей". Для дослідження були обрані такі теми, як "Овочі та фрукти" та "Дикі та домашні тварини". Ми вважаємо, що цей діагностичний матеріал надає можливість повніше та якісніше вивчити мовленнєві відхилення в розвитку дітей. Він простий у використанні, не вимагає тривалої спеціальної підготовки і може служити основою для діагностики як дітей зі збереженим інтелектом, так і для дітей із порушенням інтелекту.

Наступна методика – "Розповідь за сюжетною картинкою". Метою її використання є визначення рівня зв'язного мовлення та активного словникового запасу молодших школярів з порушенням інтелекту, а також їхньої здатності використовувати різноманітні виразні засоби мовлення, правильно наголошувати, формувати слова та інше.

На заключному етапі дітям пропонувалася методика "Визначення понять". Мета цієї методики полягала в оцінці рівня сформованості понять у дітей. Для цього дітям давалися такі набори слів:

Велосипед, цвях, газета, парасолька, хутро, герой, гойдатися, з'єднувати, кусати, гострий.

Разом із оцінкою здатності дитини робити умовиводи, ця методика надає більш-менш повну картину, що відображає основні розумові операції школярів.

Дослідження за даними методиками дало змогу встановити, що в основному діти досліджуваної групи мають середній рівень сформованості комунікативних навичок, у більшості з них є порушення вимовної сторони мовлення. Словник дітей, які брали участь в експерименті, обмежений і бідний, пасивний словниковий запас перевершує активний.

За допомогою проведеного експерименту ми отримали комплексну інформацію про стан розвитку мовлення дітей з інтелектуальними порушеннями, що допоможе в подальшому врахувати їх потреби та розробити ефективні стратегії підтримки та розвитку в умовах інклюзивно-ресурсних центрів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Боряк О. В. Система діагностики, формування та корекції мовленнєвої діяльності розумово відсталих дітей молодшого шкільного віку. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць*. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори. 2016, 2018. № 11. С. 35–48.

2. Кравець Н.П. Розвиток мовлення в учнів молодших класів допоміжної школи на уроках читання та української мови: навч.-метод. посібник. Київ: АСК, 1999. 127 с.

3. Мікляєва Н. В. Розвиток мовної здатності у дітей із загальним недорозвитком мовлення. *Дефектологія*. 2001. № 2. С. 56-64.

4. Омарова П. О. Генезис проблеми спілкування розумово відсталих дітей у корекційній педагогіці та психології. *Науковий часопис. Корекційна педагогіка*. 2018. № 9. С. 232-248.

5. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навч.-метод. посібник / За заг. ред. М.А. Порошенко та ін. Київ, 2018. 252 с. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvne/-navchannya/posibniki/Inclusive_study.pdf

6. Синьов В. М., Матвеева М. П., Хохліна О. П. Психологія розумово відсталої дитини: підручник. Київ: Знання, 2008. 359 с.